

Andrzej Widak

Zabytkowe organy w kościołach dekanatów Kolbuszowa Wschód i Kolbuszowa Zachód diecezji rzeszowskiej

Rocznik Kolbuszowski 14, 151-172

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Zabytkowe organy w kościołach dekanatów Kolbuszowa Wschód i Kolbuszowa Zachód diecezji rzeszowskiej¹

Wprowadzenie

Przedmiotem niniejszego opracowania są zabytkowe organy w kościołach dekanatu Kolbuszowa Wschód i Kolbuszowa Zachód diecezji rzeszowskiej². Organy piszczałkowe znajdują się w dziewięciu parafiach, w pozostałych instrumenty elektroniczne³. Organy zabytkowe⁴ są w czterech parafiach: Cmolas, Kolbuszowa, Niwiska, Ostrowy Tuszowskie.

Podstawę źródłową stanowią materiały znajdujące się w: Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, Archiwum Diecezjalnym w Tarnowie, Archiwum Diecezjalnym w Rzeszowie oraz w archiwach parafialnych. Wykorzystano również źródła drukowane i dostępne publikacje książkowe.

¹ Artykuł został opracowany na podstawie pracy doktorskiej autora: *Zabytkowe organy w obiektach sakralnych diecezji rzeszowskiej (studium historyczno-instrumentoznawcze)*, Lublin 2008 (promotor: ks. prof. dr hab. Jan Chwałek, mps w Archiwum Uniwersyteckim KUL).

² Po utworzeniu diecezji rzeszowskiej stanowiły dekanat kolbuszowski, wydzielony z diecezji tarnowskiej. Dnia 26 sierpnia 2013 r. decyzją bpa Kazimierza Górnego dekanat ten został podzielony na dekanat Kolbuszowa Wschód obejmujący parafie: Cmolas, Kolbuszowa pw. Wszystkich Świętych, Kolbuszowa Górna, Kupno, Poręby Dymarskie, Werynia, Zarębki oraz dekanat Kolbuszowa Zachód, do którego należą parafie: Domatków, Kolbuszowa pw. św. Alberta Chmielowskiego, Kosowy, Niwiska, Ostrowy Tuszowskie, Przedbórz, Trzęsówka.

³ Organy piszczałkowe znajdują się w Cmolasie (dwa instrumenty), Kolbuszowej pw. Wszystkich Świętych, Kolbuszowej Górnej, Kupnie, Niwiskach, Ostrowach Tuszowskich, Porębach Dymarskich, Trzęsówce, Weryni.

⁴ W *Instrukcji ewidencjonowania zabytkowych instrumentów muzycznych* określono, że w Polsce za zabytkowe uznaje się organy wybudowane przed 1939 rokiem.

Źródłem informacji były rozmowy przeprowadzone przez autora z proboszczami i organistami. Dane dotyczące organów istniejących zostały uzyskane na podstawie przeprowadzonej przez autora inwentaryzacji.

Artykuł został podzielony na dwie części. W pierwszej została przedstawiona krótka historia kościoła oraz organów niezachowanych oraz obecnie istniejących wraz z opisem inwentaryzacyjnym. Opis inwentaryzacyjny został przeprowadzony według metody wypracowanej w Katedrze Instrumentologii Instytutu Muzykologii KUL. Obejmuje on dane o usytuowaniu organów, szafie organowej i prospekcie, mechanizmach, dyspozycji i strukturze brzmieniowej. Przy podawaniu dyspozycji zachowano oryginalne nazwy głosów według zapisów na manubriach. Część druga jest syntezą wyników badań analitycznych. Przedstawiono zagadnienia dotyczące nazewnictwa instrumentów, ich lokalizacji, liczby, czasu powstania, budowniczych, wielkości i rodzaju mechanizmów organowych, struktury brzmieniowej.

I. Opis organów zabytkowych w kościołach dekanatu Kolbuszowa Wschód i Zachód

1. Cmolas, woj. podkarpackie, pow. Kolbuszowa, gm. Cmolas Kościół pw. Przemienienia Pańskiego

Powstanie kościoła pw. Przemienienia Pańskiego w Cmolasie jest związane z historią cudownego objawienia, które według podań miało miejsce w 1585 roku. Na miejscu objawienia powstała kaplica oraz szpital dla ubogich. W roku 1674 w miejscu kaplicy z fundacji profesora Akademii Krakowskiej ks. Wojciecha Borowiusza wybudowano nowy kościół, gruntownie odnowiony w roku 1735. Po wybudowaniu nowej świątyni parafialnej w Cmolasie, świątynię zwaną „szpitalną” przeniesiono na miejsce, na którym stał dawny drewniany kościół parafialny⁵. Świątynia, w której znajdują się opisywane organy, ma konstrukcję zrębową, jest drewniana, orientowana⁶.

⁵ K. Szkaradek, S. Zych, *Z dziejów parafii i sanktuarium w Cmolasie*, Cmolas 2004, s. 53-56. Objawienie miało miejsce 6 sierpnia 1585 r. Świadkiem objawienia był 13-letni Wojciech Borowiusz, późniejszy profesor Akademii Krakowskiej oraz inspirator kultu Pana Jezusa Przemienionego w Cmolasie.

⁶ *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, [dalej: KZSP], t. III, z. 3, s. 6; M. Kornecki, Z. Jucha, K. Szkaradek, *Drewniany Kościół Przemienienia Pańskiego w Cmolasie*, Cmolas 1995, s. 8-12.

Instrument niezachowany:

1) Pozytyw sprzed 1674 roku

Zachowała się wzmianka z wizytacji bp. Mikołaja Oborskiego, odnośnie do małych organów, które znajdowały się na chórze muzycznym⁷. W aktach wizytacyjnych z 1748 roku odnotowano: „Chorus Musicus cum Organo parvo”⁸. Kolejna informacja pochodzi z roku 1868 i została zamieszczona w urzędowym piśmie „Currenda”: „Przerobiono organ w kościółku P.P. za 50 złr.”⁹. Brak bliższych szczegółów, czego dotyczył remont. Brak danych dotyczących tego instrumentu po 1868 roku.

Instrument istniejący:

2) Pozytyw z 1915 roku

Firma „Bracia Rieger” wybudowała 4-głosowy pozytyw w roku 1915¹⁰. W protokole sporządzonym podczas przekazania parafii nowemu proboszczowi w roku 1940 krótko odnotowano: „na chórze są organy w dobrym stanie”¹¹. Zachowała się jedna informacja dotycząca remontu instrumentu. W roku 2003 Paweł Ziaja z Chmielnika przeprowadził czyszczenie i strojenie organów. Organ są wzmiankowane w Inwentarzu z roku 2003: „Organy Ryggena (sic!) 4 g.[łosy]/ 1szt.”¹².

I n s k r y p c j a: nad klawiaturą Manuału napis: „Opus 2018 Braci Rieger w Jägerndorf”.

Opis inwentaryzacyjny:

Instrument znajduje się na drewnianym chórze muzycznym. Szafa organowa usytuowana centralnie, przylegająca do balustrady chóru, malowana na kolor jasnozielony. Wymiary szafy: wys. 2,03 m, szer. 1,80 m, głęb. 0,77 m.

Prospekt neoklasycystyczny (fot. 1), architektoniczny, zdobiony dekoracją snycerską, złożony, jednosekcyjny o płaskim konturze, trójosiowy. Segmenty piszczalkowe w kształcie klasycystycznych portali, arkady

⁷ Tamże, s. 9.

⁸ Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie [dalej: AKMK], sygn. AV 42, k. 59.

⁹ „Currenda Diecezji Tarnowskiej” [dalej: CDT], 1878, s. 174.

¹⁰ Informacja uzyskana od Krzysztofa Miendlarzewskiego.

¹¹ Archiwum Diecezjalne w Tarnowie [dalej: ADT], AP 1900-1945, sygn. Lr.C-II.2, Protokół spisany na dniu 18 stycznia 1940 r. w kancelarii parafialnej w Cmolasie w sprawie oddania majątku kościelnego i beneficjalnego po śmierci ks. Melchiora Zapły, Proboszcza i Dziekana Honorowego w Cmolasie ks. Administratorowi Wojciechowi Urbasiowi, Cmolas 18 I 1940 r.

¹² Archiwum Diecezjalne w Rzeszowie [dalej: ADRz], Zesp. 6, sygn. 26a, Inwentarz parafii Cmolas, Cmolas 1 I 2003 r., b.s.

piszczałkowe, zamknięte półkoliście, wraz z kluczami. Środkowy segment ujęty parą pilastrów kompozytowych. Nad środkowym segmentem przyczółek o linii falistej przerywanej, z krzyżem w centrum. Segmenty boczne zamknięte odcinkami zredukowanego belkowania. Dekoracja snycerska architektoniczna.

4 głosy, jeden Manual. Kontuar wolno stojący, ustawiony po lewej stronie szafy, organista siedzi zwrócony twarzą do ołtarza głównego. Zakres klawiatury: Manual C-f³ (54 klawisze). Nad klawiaturą 5 manubri do włączania głosów i Forte. Nazwy głosów na manubriach. Traktura pneumatyczna, wiatrownica stożkowa. Miech pływakowy o wymiarach: 1,68 x 0,88 m, z urządzeniem do kalikowania, umieszczony na chórze, z boku szafy organowej.

Dyspozycja:

1. Pryncypal 4'
2. Salicet 8'
3. Flet kryty 8'
4. Flet 4'

Register zbiorowy: Forte

Zakres skal brzmienia:

pozioma: C-f⁴

pionowa na 1C: C + c

2. Kolbuszowa, woj. podkarpackie, pow. Kolbuszowa, gm. Kolbuszowa Kościół parafialny pw. Wszystkich Świętych

Najwcześniejsza wzmianka o parafii w Kolbuszowej pochodzi z roku 1516. Pierwszy kościół w Kolbuszowej został wybudowany z fundacji Stanisława Tarnowskiego w roku 1557 pw. św. Stanisława Biskupa. Świątynia ta przed 1863 rokiem została przeniesiona na cmentarz i tam rozebrana, zaś na jej miejscu wybudowano kaplicę cmentarną. W latach 1750-1760 książę Janusz Sanguszko wybudował nowy kościół murowany, orientowany, w stylu barokowym. Świątynię konsekrował w 1766 roku bp Ignacy Krzyżanowski. Podczas pożaru w 1856 roku kościół spłonął, ale wysiłkiem całej parafii został odbudowany. W latach 1929-1935 gruntownie go przebudowano i powiększono, w wyniku czego stracił cechy stylowe.

Autorem projektu przebudowy był Bronisław Wiktor¹³. Poświęcenie świątyni nastąpiło w 1933 roku. Kościół jest trójnawowy, bazylikowy¹⁴.

Instrumenty niezachowane:

1) Organy sprzed 1646 roku

Pierwsza wzmianka na temat organów zachowała się w dokumentach wizytacyjnych dekanatu miechocińskiego z 1646 r. W spisie rzeczy znajdujących się w świątyni wymieniono: „Organum musicum”¹⁵. Brak jednak bliższych szczegółów na temat samych organów. W aktach wizytacyjnych z 1727 roku odnotowano: „Chorus Musicali ligneus decenter extractus cum Organo”¹⁶. Organy wzmiankowane są w wizytacji z roku 1738: „Chorus Musicus ligneus coloribus depictus cum Organo Major stabili”¹⁷. Tej samej treści informacje podają akta wizytacyjne z 1748 roku: „Chorus musicus ligneus coloribus depictus cum Organo major stabili”¹⁸. W dokumentach wizytacyjnych z 1764 roku została podana liczba głosów organów: „Organum positivum continens vocem 10 in choro musicali locatum non pridem reparatum”¹⁹. Kolejna informacja zachowała się w sprawozdaniu z wizytacji biskupiej przeprowadzonej w roku 1846: „Organum est quidem simplex sed in bono statu nuper reparatum”²⁰. Wiadomo, że organy spłonęły w pożarze kościoła w 1852 roku²¹.

Z 1651 roku pochodzi informacja pośrednia dotycząca organów, z której wiadomo, że koniuszy koronny Aleksander Michał Lubomirski podarował grunt na utrzymanie organisty. Organista był zobowiązany oprócz grania na nabożeństwach w kościele do uczenia dzieci w kolbuszowskiej szkole²².

2) Organy z 1865 roku

Po odbudowie kościoła poczyniono starania celem wybudowania organów. Inicjatorem tego przedsięwzięcia był ks. Ludwik Ruczka, któremu

¹³ KZSP, t. III, z. 3, s. 30.

¹⁴ *Schematyzm Diecezji Rzeszowskiej* [dalej: SDRz], 2000, s. 437-438.

¹⁵ AKMK, sygn. AV 11, k. 113.

¹⁶ AKMK, sygn. AV 22, k. 71.

¹⁷ AKMK, sygn. AV 25, k. 323.

¹⁸ AKMK, sygn. AV 42, k. 55.

¹⁹ AKMK, sygn. AV 51, k. 113.

²⁰ ADT, AP 1761-1880, sygn. Lr. K III, Sprawozdanie z wizytacji biskupiej z dn. 10 VII 1846 r., b.s.

²¹ Archiwum Parafialne w Kolbuszowej [dalej: APK], *Liber memorabilium ecclesiae Kolbuszoviensis, 1939-1977*, bez sygn., s. 33-34.

²² Tamże, s. 33.

z pomocą przyszedł kolator hr. Jerzy Tyszkiewicz, ofiarując na ten cel kwotę 200 złr. Ofiarę w wysokości 675 złr. na organy złożyli parafianie. Organy zostały zamówione w 1865 roku u Antoniego Sapalskiego w Krakowie. W kronice parafialnej proboszcz odnotował: „Ze składek, do których dał pan Kolator 200 złr. m. k. gminy 675 złr. a Jk. Proboszcz 35 złr. kupiono od p. Sapalskiego organy, które z transportem z Krakowa, sprowadzeniem organmistrza pana Sapalskiego, z całym wydatkiem kosztowały 910 złr. 42 kr.”²³. W roku 1873: „Sprawiono miech do organów za 71 złr. 89 ct.”²⁴, a w roku 1878: „Zagruntowano niektóre części przy organach – 3 zł”²⁵. Organy remontowano także w roku 1881: „Zreperowano organy – 2 zł”²⁶. Organy te były używane do 1934 roku. Ostatnia odnaleziona wzmianka dotycząca tego instrumentu zachowała się w sprawozdaniu dziekańskim z 15 stycznia 1934 r. W opisie kościoła zanotowano: „Chorągwie, feretrony – stacje – organy – ławki – w stanie lichym”²⁷. Z zapisu znajdującego się w kronice parafialnej wiadomo, że organy: „(...) stały się niemożliwe do użycia”²⁸. Prawdopodobnie po przystąpieniu do budowy nowego instrumentu, stare zostały rozebrane.

Instrument istniejący:

3) Organy z 1934 r.

24-głosowe organy (2M+P) zostały wykonane przez Franciszka Kandefera z Iwonicza w roku 1934²⁹. Koszt budowy wyniósł 13 450 zł. Pięniądze uzyskano ze składek parafian. W kronice parafialnej zachowała się wzmianka: „W czasie budowy kościoła stare organy, już i tak przyniszczone stały się niemożliwe do użycia. I znów podniósł głos duszpasterz i ze składek zakupiono duże organy za 13 450 złotych”³⁰. Brakuje bliższych informacji dotyczących okoliczności budowy tego instrumentu. W sprawozdaniu dziekańskim z 1937 roku krótko odnotowano: „Organy dobre”³¹. Inwentarz

²³ Tamże, s. 32; CDT, 1865, s. 145-146.

²⁴ CDT, 1878, s. 177.

²⁵ ADT, AP 1881-1900, sygn. Lr. K-III, Wyszczególnienie sprawionych przedmiotów i wartości tychże w kościele kolbuszowskim tudzież różnych budowli z 1878 r.

²⁶ Tamże, Wykaz sprawionych rzeczy do kościoła w Kolbuszowej i budowli dokonanych przy kościele i budynkach probostwa z r. 1881.

²⁷ ADT, AW, sygn. II/1, Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej w parafii, Kolbuszowa, Cmolos 15 I 1934 r.

²⁸ APK, Liber memorabilium, s. 40.

²⁹ Inskrypcja na organach.

³⁰ APK, Liber memorabilium, s. 40.

³¹ ADT, AW, sygn. II/1, Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej parafii Kolbuszowa, Cmolos 26 XII 1937 r.

z 1962 roku wzmiankuje o organach, podając błędną liczbę głosów: „Organy piętnastogłosowe o napędzie elektrycznym”³².

Zachowała się jedna wzmianka na temat remontu tego instrumentu. W kronice parafialnej w 1976 roku odnotowano: „Przeprowadzono remont organów. Remont przeprowadzał R. Smoleń, organmistrz, wraz ze swoim synem studiującym muzykologię”³³. Z roku 1998 w protokole przedwizytacyjnym zachowała się informacja: „remont organów”³⁴. Brak bliższych szczegółów. Organy są wzmiankowane w Inwentarzu z roku 2001: „Organy piszczałkowe mistrza Franciszka Kandefera zbudowane w Iwoniczu w 1934 r.”³⁵.

I n s k r y p c j a: na stole gry tabliczka z napisem: „Franciszek Kandfer Iwonicz 1934”.

Opis inwentaryzacyjny:

Instrument znajduje się na murowanym chórze muzycznym, na przeciw głównego ołtarza. Szafa organowa usytuowana centralnie, przylegająca do tylnej ściany chóru, malowana na kolor brązowy. Wymiary szafy: wys. ok. 5,00 m, szer. 5,40 m, głęb. 2,76 m.

Prospekt organów neoklasycystyczny (fot. 2), architektoniczny, w kształcie bramy tryumfalnej, zdobiony dekoracją snycerską, złożony. Jednosekcyjny, o płaskim konturze, pięcioosiowy, pięciosegmentowy, z dwukondygnacyjnymi segmentami międzywieżowymi.

24 głosy, dwa Manuały i Pedał. Kontuar wolno stojący, organista siedzi zwrócony twarzą do ołtarza. Zakres klawiatur: C-f³ (54 klawisze), Pedał C₁-d (27 klawiszy). Nad klawiaturą Manuału II 30 manubriów w formie dwuramiennej dźwigni przechyłowej. Na manubriach nazwy głosów. Pod klawiaturą Manuału I przyciski do włączania registrów zbiorowych. Nad klawiaturą Pedalu dźwignia obsługująca Crescendo. Traktura pneumatyczna, wiatrownice stożkowe. Miech pływakowy o wymiarach: 4,50 m x 2,50 m, z urządzeniem do kalikowania nożnego i dmuchawą elektryczną, umieszczony wewnątrz szafy organowej.

³² ADT, AP Kolbuszowa, Sprawy finansowo-gospodarcze 1947-1983, sygn. Lr. K-III, Inwentarz rzym-kat. kościoła w Kolbuszowej z dn. 30 V 1962 r.

³³ APK, Liber memorabilium, s. 99.

³⁴ ADRz, Zesp. 5, sygn. 80, Protokół z przeglądu przedwizytacyjnego parafii p.w. Wszystkich Świętych w Kolbuszowej, Kolbuszowa 27 III 1998 r., s. 3.

³⁵ ADRz, Zesp. 6, sygn. 80a, Inwentarz parafii Kolbuszowa, Kolbuszowa 29 VIII 2001 r., s. 2.

Dyspozycja:

Manuał I

1. Pryncypał 8'
2. Burdon 16'
3. Gamba 8'
4. Hohflet 8'
5. Koncert flet 8'
6. Gemshorn 8'
7. Flet 4'
8. Oktawa 4'
9. Kwinta $3^{3/4}$ ' [$2^{2/3}$ ']
10. Mixtura 3ch [$2^{2/3}$ ']

Manuał II

1. Aeolina 8'
2. Vox celestis 8'
3. Salicet 8'
4. Amabilis 8'
5. Spicflet 4'
6. Fugara 4'
7. Minor 4'

Pedał

1. Kontrabas 32'
2. Pryncypałbas 16'
3. Subbas 16'
4. Oktawbas 8'
5. Cello 8'
6. Kwintaton $4^{3/4}$ ' [$5^{1/3}$ ']
7. Flautino 4'

Połączenia: Oktawłącz. I, P/M II, M I/M II, P/M I

Registry zbiorowe: Piano, Mezzoforte, Forte, Tutti

Urządzenia dodatkowe: Tremolo I, Tremolo II, Crescendo

Uwagi do dyspozycji: na manubrium (M I) napis Kwinta $3^{3/4}$ ' faktycznie jest Kwinta $2^{2/3}$ ' oraz (P) Kwintaton $4^{3/4}$ ' faktycznie jest Kwinta $5^{1/3}$ '.

Układ Mikstury:

$2^{2/3}$ '	4'	→			
2'	$2^{2/3}$ '	→			
$1^{1/3}$ '	2'	→			
1 C	2 C	3 C	4 C	5 C	5 F

Zakres skal brzmienia:

pozioma: $C_2 - f^5$

pionowa na 1 C: $C_2 + C_1 + C + G + c + g + c^1 + g^1 + c^2$

3. Niwiska, woj. podkarpackie, pow. Kolbuszowa, gm. Niwiska**Kościół parafialny pw. św. Mikołaja**

Pierwszy kościół modrzewiowy ufundowała Zofia Tarnowska w roku 1593, a konsekrował go bp Walerian Lubomirski w roku 1619. Świątynia ta spłonęła z całym wyposażeniem w 1876 roku³⁶. Na jej miejscu staraniem ks. Józefa Grabowskiego wybudowano w roku 1880 nowy,

³⁶ S. Zych, *Materiały do kościelnych dziejów Niwisk w czasach staropolskich*, Niwiska 2006, s. 8.

murowany, jednonawowy kościół. Konsekracji świątyni dokonał bp Ignacy Łobos w roku 1886³⁷.

Instrumenty niezachowane:

1) Organy sprzed 1800 roku

W Inwentarzu sporządzonym przed rokiem 1800 została odnotowana informacja: „Organa. In choro simplici Musico 4 Columnis ligneis innitenti existit Organum positivum vocum 9 sat bonum aestimabile – 60 fl.”³⁸. Organy te uległy zniszczeniu podczas pożaru kościoła 11 I 1876 r. Proboszcz w liście do Konsystorza Biskupiego napisał: „Dzisiaj o godzinie wpół do czwartej rano zgorzał zupełnie Kościół Niwiski tak dalece – że najmniejszej rzeczy nie dało się wyratować”³⁹.

2) Organy sprzed 1879 roku

W liście proboszcza do Konsystorza Biskupiego w Tarnowie zanotowano: „Etiam maxime necessaria ad Sacram peragendum adsunt in nova Ecclesia, adest novum altare majus, (...?), organum, adsunt vetera necessaria apparatus ecclesiastica”⁴⁰. Brak bliższych szczegółów. W latach 1889-1892 były remontowane: „Naprawienie organ – 30 złr ze składek”⁴¹. Z informacji pośrednich dotyczących tego instrumentu zachowała się w kwestionariuszu przedwizytacyjnym z 1897 roku adnotacja o wynagrodzeniu organisty: „Organiście trzeci grajcar (...) Uroczysty pogrzeb – 30 fl. Organiście osobno”⁴².

Instrument istniejący:

3) Organy z 1909 roku

8-głosowe organy (M+P) zostały zamówione w firmie „Bracia Rieger” w Jägerndorf w roku 1909 przez dziedzica Jana Hupkę, kolatora wsi Niwiska. Zostały one zamontowane w kościele w 1910 roku. Koszt organów wyniósł 3.000 złr. W *Księdze rachunkowej* parafii Niwiska proboszcz zanotował: „nowy organ za 3000 K”. W roku 1921 uzupełniono 19

³⁷ SDRz, 2000, s. 456-458; KZPS, t. III, z. 3, s. 29.

³⁸ ADT, AP 1636-1900, Inventarium, b.r., b.m. Zachowała się data sporządzona przez archiwariusza: 20 I 1800 r.

³⁹ Tamże, List do Konsystorza Biskupiego w Tarnowie, Niwiska 1 I 1876 r.

⁴⁰ Tamże, List do Konsystorza Biskupiego w Tarnowie, 23 X 1879 r.

⁴¹ Tamże, Spis sprawionych rzeczy i przedsięwziętych budowli i restauracji przy kościele i budynkach parafialnych w Niwiskich od 7 sierpnia 1889 do 11 października 1892, Niwiska 11 X 1892 r.

⁴² ADT, AW, sygn. II/1, Memoriale continens quaestiones ad quas R.R. Curati responsiones in scripto dare, easque subscribere tenentur 1 Junii 1897.

piszczałek. W *Księdze rachunkowej* zachowała się wzmianka: „Ks. Kuźniarowicz wprawił 19 piszczałek do organ na miejsce skradzionych przez Austryjaków. Zapłacił 113 Dolarów”⁴³. W sprawozdaniu z wizytacji dziekańskiej z roku 1924 odnotowano: „organy są w stanie dobrym”⁴⁴. Organy są wzmiankowane w protokołach związanych ze zmianami proboszczów w roku 1933: „Na chórze organ sprawiony w r. 1909”⁴⁵ oraz w 1936 roku: „na chórze organy”⁴⁶, a także w roku 1939: „na chórze organy”⁴⁷. Podczas II wojny organy zostały rozebrane w czasie wysiedlenia ludności z Niwisk. To wydarzenie proboszcz odnotował: „W czasie okupacji organy były rozebrane i ewakuowane na skutek wysiedlenia tych terenów wziętych przez Niemców jako poligon. Mocno przez to ucierpiały”⁴⁸. Organy, jak i inne przedmioty wyposażenia kościoła, zdeponowano w trzech sąsiednich miejscowościach: Kolbuszowej, Rzochowie i Kupnie⁴⁹. W 1945 roku, po przywiezieniu organów do kościoła w Niwiskach, rozpoczęto ich remont, który ukończono w 1947 roku. Proboszcz w *Księdze Ogłoszeń* odnotował: „Naprawiono i częściowo wystrojono organy, kosztuje to z materiałem kilkanaście tys. na pokrycie tych kosztów w przyszłą niedz. odbędzie się składka na organy, którą każdy powinien poprzeć. Wtedy się to pokryje, jeżeli np. każdy złoży od osoby najmniej 5 zł”⁵⁰.

W latach 1947-1950 zamontowano dmuchawę elektryczną. W latach 60. XX wieku planowano rozbudowę organów: „Jest w planie powiększenie liczby głosów do 15 oraz inne usytuowanie obudowy”⁵¹. Do powiększenia liczby głosów nie doszło. W roku 1957 odnowiono jedynie

⁴³ Archiwum Parafialne w Niwiskach [dalej: APN], W. Augustyn, Opis kościoła w Niwiskich, b.r., s. 2; Elenchus od 1846 r., b.s.

⁴⁴ ADT, AW, sygn. II/1, Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej dekanatu kolbuszowskiego w roku 1924.

⁴⁵ ADT, AP 1901-1946, sygn. Lr. N-III, Protokół spisany na dniu 31 III 1936 r. w kancelarii parafialnej w Niwiskach w sprawie odebrania majątku kościelnego i beneficjalnego po śp. ks. Franciszku Kuźniarowiczu – proboszczu zmarłym 19 VII 1933 r.

⁴⁶ Tamże, Protokół spisany na dniu 24 VII 1933 w kancelarii parafialnej w Niwiskach w sprawie odebrania majątku kościelnego i beneficjalnego od ustępującego ks. proboszcza Franciszka Dudy.

⁴⁷ Tamże, Protokół spisany na dniu 30 IV 1939 w kancelarii parafialnej w Niwiskach w sprawie odebrania majątku kościelnego i beneficjalnego po śmierci ks. proboszcza w Niwiskach, Mariana Habeli.

⁴⁸ ADT, ADO, Niwiska.

⁴⁹ Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Rzeszowie, A. Więch, Historia parafii Niwiska w latach 1939-1947, Rzeszów 2006, s. 17.

⁵⁰ APN, Księga ogłoszeń parafii Niwiska 1933-1948, b.s.

⁵¹ ADT, ADO, Niwiska.

prospekt: „Pozłożono organy”⁵². W roku 1973 dokonano przeglądu organów i wymieniono dmuchawę⁵³. Gruntowny remont z wymianą mieszków i konserwacją przeprowadził w 1999 roku Stanisław Ziaja z Chmielnika⁵⁴.

I n s k r y p c j a: nad klawiaturą Manuału napis: „Opus 1524 Braci Rieger w Jägerndorf”.

Opis inwentaryzacyjny:

Instrument znajduje się na murowanym chórze muzycznym. Szafa organowa usytuowana centralnie, przylegająca do tylnej ściany chóru, malowana na kolor beżowy. Wymiary szafy: wys. ok. 5,00 m, szer. 2,50 m, głęb. 1,53 m.

Prospekt w stylu neoklasycystycznym (fot. 3), architektoniczny, zdobiony dekoracją snycerską, złożony. Jednosekcyjny, trzyosiowy, o płaskim konturze, na cokole. Podstawa prospektu rozczłonkowana płycinami. Segment piszczałkowy środkowy w formie arkady o łuku półkolistym, z archiwoltą, ujęty parą kolumn kompozytowych. Segmenty boczne zamknięte odcinkami zredukowanego belkowania o wklęsłej linii spływów. Dekoracja snycerska: kotary w segmentach bocznych o motywach wici akantu, wazony płomieniste.

8 głosów (Multiplex), Manuał i Pedał. Kontuar wolno stojący, organista siedzi zwrócony twarzą do ołtarza głównego. Zakres klawiatur: Manuał C-f³ (54 klawisze), Pedał C₁-d (27 klawiszy). Nad klawiaturą Manuału 11 manubriów do włączania głosów, połączeń i rejestru zbiorowego: Forte. Nad manubriami tabliczki prostokątne z nazwami głosów. Tabliczki z oznaczeniem głosów Manuału w kolorze białym, głos pedałowiy oznaczony kolorem ciemnozielonym, pozostałe manubria kolorem jasnozielonym. Traktura pneumatyczna, wiatrownice stożkowe. Miech pływakowy o wymiarach: 2,30 x 1,08 m, z urządzeniem do kalikowania nożnego i dmuchawą elektryczną, umieszczony wewnątrz szafy organowej.

Dyspozycja:

Manuał	Pedał
1. Principal 8’	1. Subbas 16’
2. Burdon 16’	
3. Salicional 8’	
4. Gedakt 8’	

⁵² ADT, AW, OB. IV, sygn. wiz. dzieł. 1957, Sprawozdanie ze stanu parafii w Niwiskach 1957 r.

⁵³ APN, W. Augustyn, s. 2.

⁵⁴ Inf. proboszcza ks. Wiesława Augustyna.

5. Octave 4'

6. Dolce 4'

7. Rauschquinte 2 fach [$2^2/3^1$]

Połączenia: Pedalcoppel, Octavcoppel

Register zbiorowy: Forte

Układ Mikstury (Rauschquinte 2 fach) nie repetuje:

$2^2/3^1$ →

2' →

1 C 2 C 3 C 4 C 5 C 5 F

Zakres skal brzmienia:

pozioma: C₁ - f⁵

pionowa na 1C: C₁ + C + c + g + c¹

4. Ostrowy Tuszowskie, woj. podkarpackie, pow. Kolbuszowa, gm. Cmolas

Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny

Pierwszy kościół drewniany w Ostrowach został wybudowany w roku 1593. Świątynię konsekrował bp Tomasz Oborski, sufragan krakowski w 1634 roku. Budowę obecnego kościoła rozpoczęto 23 kwietnia 1901 r. Prowadził ją Jan Pakulski z Radomyśla. Prace budowlane zostały ukończone w 1902 roku. Konsekracji nowego kościoła dokonał bp Leon Wałęga 19 października 1902 r.⁵⁵ Kościół jest murowany, jednonawowy, halowy, w stylu neogotyckim⁵⁶.

Instrumenty niezachowane:

1) Pozytyw sprzed 1727 roku

Po raz pierwszy organy wzmiankowane są w wizytacji z roku 1727: „Scamna et Chorus Musicalis cum Organo parvo tum Fenestra integra”⁵⁷. W dokumentach z wizytacji przeprowadzonej w 1738 r. zapisano: „Major Chorus in quo Scamna et utraque parte lignea et Chorus Musicus

⁵⁵ S. Zych, *Zarys dziejów parafii w Ostrowach Tuszowskich*, Kolbuszowa 2003, s. 17-23.

⁵⁶ KZPS, t. III, z. 3, s. 30-31.

⁵⁷ AKMK, sygn. AV 22, k. 83.

cum Organo parvo mobili”⁵⁸. Kolejna informacja o organach znajduje się w dokumentach wizytacyjnych z roku 1748: „Chorus musicus cum Organo parvo mobili”⁵⁹. W aktach wizytacyjnych z 1764 r. zanotowano: „Chorus musicalis cum Organo parvo ante sculptoria adornato Vocum 6”⁶⁰. O tym instrumencie zachowała się jeszcze jedna informacja z 1846 r. w kwestionariuszu przedwizytacyjnym, w którym odnotowano: „Organum in mediocri statu”⁶¹. Brak danych po 1846 roku.

2) Organy z 1872 roku

W 1872 roku zostały wybudowane nowe organy. W urzędowym piśmie diecezjalnym odnotowano: „Ostrowy: Parafianie sprawili z dodaniem przez plebana 30 złr. organ nowy za 330 złr”⁶². Nie ustalono budowniczego organów. Brak również danych na temat liczby głosów. Organy w 1905 roku zostały przeniesione do nowego kościoła i wówczas wyremontowane za 45 kr. i 46 hal⁶³.

Instrument istniejący:

3) Organy z końca XIX wieku

W kościele w Ostrowach znajdują się 10-głosowe organy (M+P). Budowniczy nie został ustalony. Podobnie czas powstania można ogólnie określić na XIX w. Zostały sprowadzone jako używane około roku 1910 z parafii Ryglice (diecezja tarnowska)⁶⁴.

W 1916 roku zostały zarekwirowane „frontowe cynowe piszczałki”⁶⁵. W zestawieniu wydatków w roku 1924 zapisano: „(...) na naprawę organu 2.950 złp”⁶⁶. Remont ten był prawdopodobnie tylko częściowy, ponieważ podczas rozprawy konkurencyjnej, przeprowadzonej w 1926 r.

⁵⁸ AKMK, sygn. AV 25, k. 342.

⁵⁹ AKMK, sygn. AV 42, k. 60.

⁶⁰ AKMK, sygn. AV 42, k.101.

⁶¹ ADT, AP 1814-1900, sygn. Lr. O-I, Questiones penes visitationem Episcopalem ad jus adventum per curatum loci exhibendae, Ostrowy 13 Junii 1846.

⁶² CDT, 1872, s. 75.

⁶³ Archiwum Parafialne w Ostrowach Tuszowskich, Liber memorabilium, b. sygn., b.s.

⁶⁴ ADT, ADO, Ostrowy Tuszowskie 14 X 1971 r. W parafii św. Katarzyny w Ryglicach w 1910 r. zakupiono nowe 12-głosowe organy (2M+P) z firmy Rudolfa Haasego ze Lwowa. Koszt organów wyniósł 4100 koron. Por.: ADT, ADO, Ryglice.

⁶⁵ ADT, AP 1901-1946, sygn. Lr. O- IV, Protokół spisany dnia 1 marca 1926 w kancelarii parafialnej w Ostrowach Tuszowskich w sprawie oddania majątku kościelnego i plebańskiego nowo instytucowanemu proboszczowi ks. Janowi Greckiemu, Ostrowy Tuszowskie 1 III 1926 r.

⁶⁶ Tamże, Zestawienie wydatków konkurencyjnych według uchwał komitetu parafialnego w Ostrowach Tuszowskich z roku 1924, Ostrowy 17 IV 1925 r.

uchwalono: „(...) na naprawę organu 279 zł 92 gr”⁶⁷. Zarówno podczas remontu w roku 1925, jak i 1926, nie uzupełniono piszczałek Pryncypału zabranych przez wojsko austriackie. W protokole z 1927 roku, sporządzonym podczas przekazania parafii nowemu proboszczowi zanotowano: „Organy, w których brak frontowych cynowych piszczałek zarekwirowanych w czasie wojny”⁶⁸. Tej samej treści informacja podana jest w protokole z roku 1933. W protokole zapisano: „Organy liche – brak w nich piszczałek frontowych cynowych – w czasie wojny zarekwirowanych”⁶⁹. W sprawozdaniu dziekańskim z 1934 roku odnotowano: „Organy bardzo liche”⁷⁰. Nastrojono je w 1938 roku i wówczas wstawiono nowe piszczałki Pryncypału: „W r. 1938 przestrojono i dodano pryncypał – zabrany w 1916 przez austryjaków [!] na cele wojenne”⁷¹.

W 1968 roku przeprowadzono remont chóru i zamontowano dmuchawę elektryczną: „Remont chóru i elektryfikacja organów – 11.947 zł. (elektryfikacja organów – 5.947 zł.)”⁷². W „Ankiecie dotyczącej organów” z 1971 roku została odnotowana uwaga: „Pedał – uszkodzony – 8 klawiszy, [nazwy głosów] nie da się określić kiedyś miały 10 głosów”⁷³. W protokole zdawczo-odbiorczym (1993) z przekazania kościoła zamieszczono wzmiankę: „Organy 10-cio głosowe – do remontu”⁷⁴. Remont nie został przeprowadzony. Organy są wzmiankowane w protokole zdawczo-odbiorczym z roku 1998: „Organy 10-cio głosowe”⁷⁵. Organy są zniszczone i nieużywane.

⁶⁷ Tamże, Pismo ks. F. Mikłasińskiego do Najprzewielebniejszej Kurii Biskupiej, Ostrowy 17 II 1926 r.

⁶⁸ Tamże, Protokół spisany w kancelarii parafialnej w Ostrowach Tuszowskich na dniu 13 X 1927 r. w sprawie zabezpieczenia majątku kościelnego i plebańskiego, z powodu śmierci ks. Jana Greckiego, dotychczasowego proboszcza i oddania tegoż majątku ks. Janowi Sadkiewiczowi jako administratorowi, Ostrowy 13 X 1927 r.;

⁶⁹ Tamże, Protokół spisany w kancelarii parafialnej w Ostrowach Tuszowskich na dniu 14 XII 1933 r. w sprawie zabezpieczenia majątku kościelnego i plebańskiego, po przeniesieniu ks. Jana Koniewskiego na probostwo w Dobrkowie i oddania tegoż majątku ks. Dominikowi Litwińskiemu jako administratorowi, Ostrowy 14 XII 1933 r.

⁷⁰ ADT, AW, sygn. II/1, Sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej w parafii: Ostrowy Tuszowskie, Cmolas 15 I 1934 r.

⁷¹ ADT, AP 1947-1985, sygn. Lr.O-I, Inwentarz kościelny i beneficjalny parafii Ostrowy Tuszowskie – 1956 z uwzględnieniem zmian do 1961 r.

⁷² Tamże, Rozliczenie z sum uzyskanych ze sprzedaży gruntów beneficjalnych, Ostrowy Tuszowskie 30 III 1968 r.

⁷³ ADT, ADO, Ostrowy Tuszowskie 14 X 1971 r.

⁷⁴ ADRz, Zesp.5, sygn. 128, Protokół zdawczo-odbiorczy z przekazania kościoła p.w. Wniebowzięcia NMP w Ostrowach Tuszowskich, Ostrowy 12 V 1993 r., s. 3.

⁷⁵ Tamże, Protokół zdawczo-odbiorczy z przekazania kościoła i probostwa w Ostrowach Tuszowskich, Ostrowy 31 VIII 1998 r., s. 2.

Opis inwentaryzacyjny:

Instrument znajduje się na murowanym chórze muzycznym. Szafa organowa usytuowana centralnie, wolno stojąca, malowana na kolor brązowy. Wymiary szafy: wys. 3,00 m, szer. 1,80 m, głęb. 1,50 m.

Prospekt późnobarokowy (fot. 4), architektoniczny, zdobiony dekoracją snycerską, polichromowany, złożony. Jednosekcyjny, pięciosioowy, trójwieżowy z segmentami międzywieżowymi. Wieżyczka środkowa znacznie obniżona wysunięta półkuliście. Wieże boczne nieco wyższe, zamknięte ryzalitem ostrokątnym. Cokół prospektu zwieńczony przełamaniem belkowaniem, które stanowi podstawę prospektu.

Dekoracja snycerska: kotary w wieżach, nad segmentami międzywieżowymi, ornament akantu. Wieżę środkową flankuje Trójkąt Opatrzności Bożej ujęty złożonymi promieniami.

10 głosów, Manuał i Pedał. Klawiatury wbudowane w szafę organową z lewej strony. Zakres klawiatur: Manuał C-f³ (54 klawisze), Pedał C₁-Cis (14 klawiszy). Nad klawiaturą Manuału 8 manubrii złączonych z zasuwkami na wiatrownicy. Z lewej strony grającego ok. 0,40 m nad podłogą chóru 2 manubria do włączania głosów pedałowych. Traktura mechaniczna, wiatrownice klapowo-zasurowe. Miech pływakowy o wymiarach: 2,30 x 1,18 m, z urządzeniem do kalikowania nożnego i dmuchawą elektryczną, umieszczony na chórze z boku szafy organowej.

Dyspozycja:

Manuał	Pedał
1. Pryncypał 4'	1. Burdonbas 16'
2. Burdon 8'	2. Oktawbas 8'
3. Flet 4'	
4. Szpicflet 2'	
5. Kwinta 1 ¹ / ₃ '	
6. Oktawa 1'	
7. Flet kryty 4'	
8. Flet otwarty 8'	

Zakres skal brzmienia:

pozioma: C₁ - c⁶

pionowa na 1C: C₁ + C + c + c¹ + g¹ + c²

II. Synteza wyników badań

W drugiej części artykułu zamieszczono syntezę wyników badań

analitycznych instrumentów w dekanacie Kolbuszowa Wschód i Zachód. Najpierw przedstawiono zbiorcze zestawienie użytych w źródłach nazw organów. Dalszą syntezę przeprowadzono w odniesieniu do instrumentów niezachowanych i istniejących. Odnośnie do organów niezachowanych omówiono: liczbę, datowanie, wielkość, wygląd zewnętrzny, mechanizmy organowe, stan zachowania. W przypadku instrumentów istniejących wyróżniono: liczbę i czas powstania instrumentów, lokalizację, wygląd zewnętrzny, wielkość organów, liczbę i zakres klawiatur, zakres wysokości brzmienia, budowniczych, trakturę i wiatrownice, miechy.

1. Nazewnictwo

Na określenie organów używa się dwóch podstawowych terminów: w języku łacińskim – „*organum*”, w języku polskim – „*organy*”. Terminy te występują w różnych wersjach i w połączeniu z dookreśleniami przymiotnikowymi.

Organ

Organa

Organo

Organo major stabili

Organo parvo

Organo parvo mobili

Organum

Organum musicum

Organum positivum

Organy

W przebadanych źródłach użyto 10 wersji nazw organów. Wszystkie pochodzą od łacińskiego terminu *organum*.

2. Podsumowanie danych o organach niezachowanych

2.1. Liczba instrumentów

Na podstawie przebadanych źródeł uzyskano informacje o siedmiu instrumentach niezachowanych, które funkcjonowały w czterech parafiach obecnych dekanatów Kolbuszowa Wschód i Zachód.

2.2. Datowanie

Określenie czasu powstania organów nasyca pewne trudności, ponieważ często brak dokumentów z bezpośrednią datą budowy. W przypadku, gdy brak bezpośredniej daty powstania instrumentu, jako orientacyjną przyjęto datę źródła, w którym po raz pierwszy pojawia się informacja dotycząca danego instrumentu. Analizując zapisy, czas powstania organów niezachowanych, można określić następująco:

wiek XVII – Cmolasy, Kolbuszowa,
wiek XVIII – Niwiska, Ostrowy Tuszowskie,
wiek XIX – Niwiska.

W przypadku dwóch pozostałych instrumentów podana jest dokładna data ich budowy. W 1865 roku wybudowano organy w Kolbuszowej, zaś w 1872 roku organy w Niwiskach.

2.3. Wielkość

Wielkość organów określa się na podstawie liczby głosów i klawiatur. Analiza zapisów źródłowych pozwoliła na ustalenie wielkości trzech niezachowanych instrumentów:

6 głosów – Ostrowy Tuszowskie,
9 głosów – Niwiska,
10 głosów – Kolbuszowa.

Nieznana pozostaje wielkość pozostałych czterech instrumentów. W przypadku organów wybudowanych w Kolbuszowej i Ostrowach Tuszowskich można podać wielkość na podstawie ceny instrumentu.

2.4. Wygląd zewnętrzny

W zachowanych dokumentach informacje na temat wyglądu zewnętrznego dotyczą instrumentu w Ostrowach Tuszowskich, który był ozdobiony rzeźbami oraz chóru muzycznego w Kolbuszowej.

2.5. Mechanizmy organowe

Przebadane źródła przekazują informacje dotyczące zakupienia miechu do organów w Kolbuszowej.

2.6. Stan zachowania

W analizowanych dokumentach zanotowano zły stan zachowania organów w Kolbuszowej (organy A. Sapalskiego z 1865 roku) „stały się niemożliwe do użycia”. W przypadku organów w Ostrowach Tuszowskich (sprzed 1727 roku) użyto określenia: „in mediocri statu”. Dobry stan stwierdzono w sześciu przypadkach: „Przerobiono organ” (Cmolasy), „Organum (..) in bono statu nuper reparatum”, „Zagruntowano organy”, „Zreperowano organy” (Kolbuszowa), „Naprawienie organ” (Niwiska).

3. Podsumowanie danych o organach istniejących

3.1. Liczba instrumentów i czas powstania

W kościołach dekanatów Kolbuszowa Wschód i Kolbuszowa Zachód znajduje się obecnie cztery zabytkowe organy piszczałkowe:
koniec XIX wieku – Ostrowy Tuszowskie,
1909 rok – Niwiska,
1915 rok – Cmolasy,

1934 rok – Kolbuszowa.

Nie ustalono dokładnej daty powstania instrumentu w Ostrowach Tuszowskich.

3.2. Lokalizacja i wygląd zewnętrzny

Wszystkie badane instrumenty są usytuowane na chórze muzycznym, nad głównym wejściem do kościoła, naprzeciw głównego ołtarza.

Zachowane prospekty można zaliczyć do dwóch grup stylistycznych:

prospekt późnobarokowy – Ostrowy Tuszowskie,

prospekt neoklasycystyczny – Cmolas, Kolbuszowa, Niwiska.

3.3. Wielkość organów, liczba i zakres klawiatur

Wielkość organów wyrażona liczbą głosów i klawiatur oraz zakresem klawiatur przedstawia się następująco:

4 głosy, jeden Manuał (C-f³) – Cmolas,

8 głosów, jeden Manuał (C-f³) i Pedał (C₁-d) – Niwiska,

10 głosów, jeden Manuał (C-f³) i Pedał (C₁-Cis) – Ostrowy Tuszowskie,

24 głosy, dwa Manuały (C-f³) i Pedał (C₁-d) – Kolbuszowa,

3.4. Zakres wysokości brzmienia

Pod względem wysokości brzmienia najszerszą poziomą skalę brzmienia (C₂-f⁵, osiem oktaw + kwarta) oraz pionową skalę brzmienia na klawiszu 1C (pięć oktaw) mają organy w Kolbuszowej.

3.5. Budownicowie

Na podstawie źródeł archiwalnych i tabliczek firmowych ustalono nazwiska budowniczych trzech przebadanych instrumentów:

Franciszek Kandefer – Kolbuszowa,

Bracia Rieger z Jägerndorf – Cmolas, Niwiska.

Nie ustalono budowniczego organów znajdujących się w Ostrowach Tuszowskich.

3.6. Traktura i wiatrownice

W przebadanych instrumentach zastosowano dwa rodzaje wiatrownic i dwa rodzaje traktury:

traktura mechaniczna, wiatrownice klapowo-zasurowe – Ostrowy Tuszowskie,

traktura pneumatyczna, wiatrownice stożkowe – Cmolas, Kolbuszowa, Niwiska.

3.7. Miechy

We wszystkich instrumentach zastosowano miech pływakowy z urządzeniem do kalikowania.

Zakończenie

W niniejszym artykule została przedstawiona historia i stan obecny organów zabytkowych w dekanatach Kolbuszowa Wschód i Kolbuszowa Zachód diecezji rzeszowskiej. Informacje dotyczące organów odnaleziono w 26 źródłach znajdujących się w 6 archiwach.

Odnosnie do organów niezachowanych uzyskano informacje o 7 instrumentach funkcjonujących w 4 parafiach omawianych dekanatów. Datę powstania w przypadku pięciu instrumentów podano w przybliżeniu.

Obecnie w 4 kościołach dekanatów Kolbuszowa Wschód i Zachód znajdują się organy zabytkowe. Został sporządzony opis inwentaryzacyjny. Nie ustalono budowniczego organów w Ostrowach Tuszowskich.

Niniejszy artykuł zawiera informację o 11 organach.

Fot. 1. Cmolas, organy z 1915 r.

Fot. 2. Kolbuszowa, organy z 1934 r.

Fot. 3. Niwiska, organy z 1909 r.

Fot. 4. Ostrowy Tuszowskie, organy z końca XIX w.

The historic organs in the churches of the Deaneries of Kolbuszowa-East and Kolbuszowa-West in the Diocese of Rzeszów

The article presents the historic organs of the Deaneries of Kolbuszowa - East and West in the Diocese of Rzeszów. These two deaneries include 14 parishes. Pipe organs are located in nine parishes, in the others there are electronic ones. Historic organs are in four parishes: Cmolas, All Saints Parish in Kolbuszowa, Niwiska, Ostrowy Tuszowskie. The article is divided into two parts. The first focuses on the history of the church, the history of the instruments, the ones that survived and not survived, and an inventory. The second part presents a synthesis of the analytical results.

Information concerning the organs was found in 26 sources held in six archives. The author also used information from books. As for the organs which have not survived, there is information about 7 instruments which existed in four parishes of the Deaneries of Kolbuszowa. The dates of the creation of five instruments are approximate. In the case of the other two, the author gave the year of their construction. With regard to the organs which have survived, it was possible to determine the date of their creation, builders and an inventory. However, it was not possible to determine the year of the construction and the builder of the organ in Ostrowy Tuszowskie.

Currently, the four churches of the Deanery of Kolbuszowa East and West possess historic organs: Cmolas - 1915, 4 stops, one Manual, Rieger brothers; Kolbuszowa - 1934, 24 stops, two Manuals and Pedal, Franciszek Kandefer; Niwiska - 1909, 8 stops, one Manual and Pedal, Rieger brothers; Ostrowy Tuszowskie - the end of the nineteenth century, 10 stops, one Manual and Pedal, the builder is unknown. In sum, this study provides information about 11 organs.